

AZ EUROVÍZIÓS DALFESZTIVÁL GEOPOLITIKAI HÁTTERE – AVAGY MIÉRT NEM VOLT ESÉLYE WOLF KATINAK?

WOLFGANG ASCHAUER

GEOPOLITICAL ASPECTS OF EUROVISION SONG CONTEST –
WHY THERE WAS NO CHANCE FOR KATI WOLF?

Abstract

Eurovision Song Contest is a musical contest have been staged since 1956, where that country is the winner the song of which receives the most score from other countries. The voting system makes it possible to reveal preferences between certain countries, and the present study is examining some – geographically also interesting – aspects of this problem. Preferences typical of countries may be divided into two groups: 1) one-sided preference, when voters of a country support another country but it does not work the other way round. This situation may be originated in voting behaviour of migrants and ethnical – national minorities, 2) Mutual preferences that lead to formation of regions. Types of this group are:

a) Pair regions (Spain-Portugal, Netherlands-Belgium, Great Britain-Ireland, Rumania-Moldavia); b) Strongly integrated unit regions (Scandinavia, Ex-Yugoslavia); c) Mixed regions (Greece—Cyprus—Albania, Balticum).

This study analyzes processes leading to formation of unit regions, and presents factors holding them together.

Keywords: Eurovision Song Contest, cultural geography, preference groups, popmusic, turbofolk

Bevezetés

Wolf Kati az Eurovíziós Dalfesztiválon hátulról a negyedik helyen végzett. Egyes vélemények szerint ennek oka, hogy furcsa ruhát viselt és egy semmitmondó dalt adott elő, ráadásul nem is túl kifejezően. Ez egy lehetséges szubjektív megítélés, és mint minden szubjektív vélemény ízlés dolga. Ebből fakad legnagyobb hátránya is, hogy nem vitatható, azaz nem támasztható alá érvekkel. Amennyiben valaki nem ért egyet egy ilyenfajta véleménnyel, csak két módon reagálhat: bírálhatja a véleményező ízlését, vagy felróhatja annak teljes hiányát, vagy más okokat keres a vélemény hátterében.

Erre a feladatra vállalkozott SEBŐK JÁNOS (2011) a *Heti Világgazdaság* online kiadásában: „*Valójában a végső helyezésnél nem a dal, még csak nem is az előadó képessége vagy a produkció összbenyomása a döntő, hanem a részt vevő országok (s azok nézőinek) egymáshoz való jó vagy rossz viszonya. A végső helyezésről sokkal inkább érzelmi tényezők, az egyes nemzetek közötti szimpátia és antipátia dönt, mint az előadói teljesítmény vagy a zsűri szakmai szempontjai.*” A szerző a magyar dalra adott kevés pontszám okait konkrétan a magyar politika világszerte rossz imázsában látja, míg a pozitív értékeléseket a külföldön élő magyarok és a finnek adták: „... *rokon népek vagyunk, szimpátiával tekintenek ránk.*” A dalfesztiválok eredményeit tekintve valójában gyakran ismétlődő mintákat lehet észrevenni, a legszembeütőbb az ún. *block voting*, vagyis az egyes országok, országcsoportok közötti kölcsönös támogatás. Hogy ez függ-e és mennyiben a „népek között fennálló rokonságtól” vagy inkább egy ország imázsán múlik? Az alábbiakban ezt a kérdést szeretnénk körüljárni és néhány következtetést levonni a magyar példára vonatkozóan.

Az Eurovíziós Dalfesztivál szavazási rendszere

Az Eurovíziós Dalfesztivál (Eurovision Song Contest – ESC) egy 1956 óta évente megrendezett populáris zenei verseny, amelyben a résztvevő országok egy dallal képviseltetik magukat. Az az ország nyer, amelyik a többi országtól a legtöbb szavazatot (pontszámot) kapja. 1977-ig a szavazás zsűriklubben történt, 1998 óta telefonos és sms-ben küldött szavazás (televoting) útján pontoznak a szavazók. 2009 óta a vegyes szavazási rendszert alkalmazzák, vagyis a televoting kiegészül a zsűri szavazataival. Ezért az 1998–2008 közötti periódus zárt periódusnak tekinthető, amelyben kizárólag televoting útján szavaztak. Az alábbiakban ennek az időszaknak az eredményeit elemezzük részletesebben.

Egy adott ország szavazói 1–8-ig terjedő skálán adhatnak pontokat, illetve a két legjobbnak ítélt dalt 10 és 12 ponttal jutalmazhatják. Saját országukra természetesen nem szavazhatnak. A szavazati eredményeket tekintve részint egyértelmű eltérések mutatkoznak az országoként leadott szavazatokban, amelyekben egyoldalú és kétoldalú preferenciák egyaránt felfedezhetők. A szakirodalomban ezzel kapcsolatban két kérdéstről folyik vita:

1. *A block voting*nál kölcsönösségen alapuló „üzletről” van szó, vagyis a másik országra leadott szavazat megköveteli-e a reciprocitást, ezáltal tekinthető-e a saját országra történő indirekt szavazásnak? Valójában az ESC történetében máig egyre növekvő jelentőséggel bír a *block voting* (FENN, D. et al. 2005; GATHERER, D. 2006), ami a kölcsönösség jelentőségének a felismerésével magyarázható. Ha egy országot egy adott évben egy másik ország a pontszámaival támogatja, úgy a rákövetkező évben a támogatott országtól jutalmul szintén sok pontot kap. Tehát a másik országra leadott stabil szavazatok végső soron a saját ország hosszú távú preferálásához is vezethetnek.

Más szerzők (mint például CLERIDES, S. – STENGOS, T. 2006; GINSBURG, V. – NOURY, A. 2008) ellentmondanak ennek az elképzelésnek. A vita túlnyomórészt elméletektől mentesen, a korrelációs elemzések alapján zajlik. Az alkalmazott statisztikai eszköztár a szavazáskor leadott pontszámokat skálátípusoknak tekinti, amelyek viszont nem rendelkeznek a szükséges egyértelműséggel. Ez azt jelenti, hogy a kapott pont lényegében csak egy sorszámot jelöl és nem statisztikai értéket képvisel. Ha egy ország 4 pontot, míg egy másik 6 pontot kap, az azt jelenti csupán, hogy a második országot 2 helyezéssel jobbra értékelték, mint az elsőt. Ezen túlmenő jelentése a két pont között lévő intervallumnak nincs. Még ha a pontokat az összeredmény miatt összeadják is, akkor sem egy intervallum skálaértékeiről van szó.

A statisztikai eljárástól függetlenül nyitott marad az a kérdés, hogy regionális szempontból mi alapján koncentrálódnak a kölcsönös támogatás megfigyelt mintái? Például a *block voting*ot a Finnország, Portugália, Görögország és Svájc alkotta szövetség is alkalmazhatná, ami ritkán fordul elő. Nyilvánvaló, hogy inkább a szomszédsági viszonyon alapuló tényezők játszanak szerepet a szavazásban, amit viszont nem lehet a tartalmilag semleges kölcsönösség elvével magyarázni.

2. Sok szerző felteszi a kérdést, hogy vajon mely, az ESC-től független változók hozhatják létre a *block voting*ot? Ezzel kapcsolatban fontos megvizsgálunk azt a kérdést is, hogy a szavazási gyakoriságok kialakulásában a politikai és/vagy a kulturális okok játszanak-e szerepet? Ennek megválaszolása során szét kell választanunk a két szavazási módot: a) amelynek során egy bizonyos országot preferálnak, mert az politikai okokból szimpatikus vagy ezen okokból támogatni kell, anélkül hogy a mindenkor dal különösképpen tetszene; b) amelyben a döntés alapját az azonos vagy hasonló ízlés képezi (CLERIDES, S. – STENGOS, T. 2006; GINSBURG, V. – NOURY, A. 2008; SCHWEIGER, W. – BROSIUS, H-B. 2003).

A kutatás módszertani háttere

A fent vázolt két szavazási módot vizsgálataink elején figyelmen kívül hagyjuk, mivel ezeket – egyes szerzők álláspontjával ellentétben – a szavazati eredmények alapján csak nagyon korlátozottan lehet tényleges kutatási eredményekkel alátámasztani. A szavazati eredmények elemzése során először a módszertani problémákat vesszük górcső alá, a második lépésben alaposabban megvizsgáljuk a szavazati eredményeket, a harmadik lépésben a megfigyelt szavazati gyakoriságok társadalmi kérdéseire próbáljuk felhívni a figyelmet.

Elsőként azt kell eldöntenünk, hogy egyáltalán milyen adatokat használjunk fel? Felvetődik annak a lehetősége, hogy ne csak az egyes éveket vegyük figyelembe, hanem az 1998–2008 közötti időszak átlageredményeit is. Ezáltal elkerülhetjük, hogy olyan következtetéseket vonjunk le az eredményekből, amelyek az adott évben egy speciális konstelláció miatt adódhattak, mint például egyedi politikai esemény, kulturális preferenciák esetleges és egyszeri előfordulása. (Utóbbira jó példa lehet Wolf Kati Finnországtól kapott 12 pontja, ami éppoly kevésbé alkalmas a „néprokonsági” szál levezetésére, mint a Magyarország Izlandnak adott 12 pontja.) Másfelől a szavazatok csökkentik az alapvető problémát: a szavazási folyamat befolyását az eredményre. A gyakorlatban ugyanis számolnunk kell az úgynevezett besorolási hatásokkal (*ordering effects*) is, vagyis azzal, hogy amelyik dalokat elsőként adják elő (a nyitódal kivételével), egyértelműen rosszabb helyen végeznek azoknál, mint amelyek az este végén hallhatók. Másrészt befolyásolja a szavazást a helyszín (átlagosan magasabb pontszámokat kap a rendező ország) és az előadó nemzetközi ismertsége is (NICOLUSSI-LECK, U. 2004; GLEJSER, H. – HEYNDELS, B. 2001, HAAN, M. – DIJKSTRA, G. – DIJKSTRA, P. 2003).

A pontozási módszerből további problémák is adódnak. A győztes pontszámok összeállításakor például abba a problémába futhatunk bele, hogy egy dal páronként összevetve jobb eredményt ér el, mint valamennyi másik dal, a végeredményt tekintve azonban egy másik dal nyer, mivel a még hátralévő résztvevők pontszámai befolyásolják a végeredményt (vö. MOULIN, H. 1988).

Esetünkben az egyes torzító tényezők összességében kiegyenlítik egymást, mivel a dalok sorrendjét minden alkalommal újra sorsolják. Ugyanezen okból csak azokat az országokat vesszük figyelembe, amelyek mint szavazó és mint résztvevő ország is legalább három alkalommal részt vettek az Euróvíziós Dalfesztiválon.

A feltételeket és a kizáró kritériumokat több szintű adatmódosítás biztosítja, ami a további elemzések alapját képezi: először az egyes évek eredményeiből kiszámítjuk az átlagértékeket, mégpedig a számtani közép formájában, amely ugyan nem felel meg az adatok skálaszintjének, de alacsony metodikai hibaként nem torzítja jelentősen az eredmények kifejező erejét. Annak érdekében, hogy az országokra jellemző preferenciákat szétválasszuk az összes szavazó tetszésnyilvánításától, a második lépésben az átlagértékeket egységesítettük. Ezeket az értékeket végül csak akkor vettük figyelembe, ha ezek a nulla értéktől az átlagosan elérhető pontszámnál nagyobb mértékben térnek el (11 év alatt összesen 262 résztvevő volt, évente 58 pontot adtak. Ez minden egyes résztvevő esetében évi bontásban 2,44 pontot eredményez).

A preferenciacsoportok bemutatása

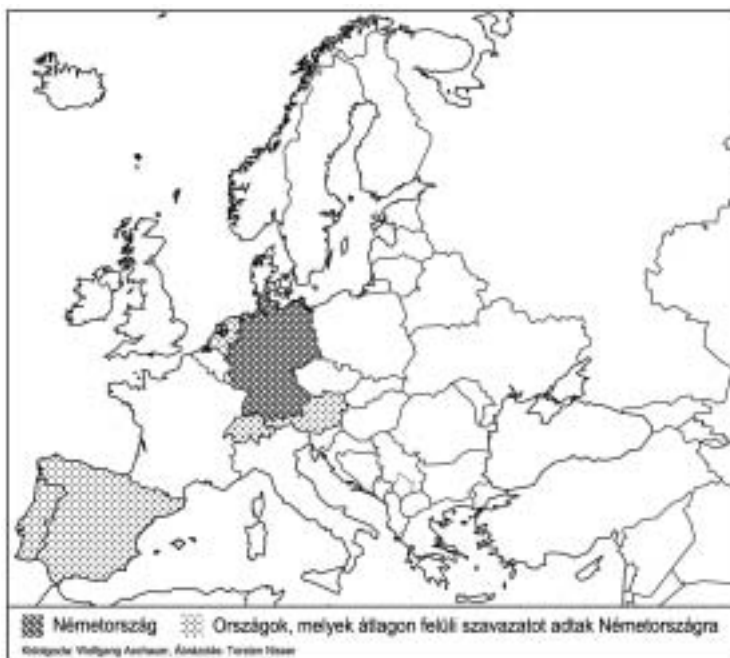
Az országokra jellemző preferenciákat két csoportba oszthatjuk: a) egyoldalú preferenciára – egy ország szavazói egy másik országot támogatnak, fordítva azonban nem;

b) kétoldalú preferenciára – mindkét oldalon átlagon felüli szavazati pontszámok mutathatók ki. Létezhetnek természetesen negatív, vagyis egyértelműen átlagon aluli szavazatok is, ezek azonban összességében 6 esetben fordulnak elő 36 pozitív esettel szemben és kevésbé térnek el a középértéktől, mint a pozitív esetek. Ennek az az oka, hogy „negatíván” nem lehet szavazni, vagyis az átlag alatti szavazatok többnyire csupán az egyes országok javára leadott (pozitív) szavazatok maradéka, de nem „ellenszavazatok”. Ezeket tehát a továbbiakban figyelmen kívül hagyhatjuk.

A vizsgált időszakot tekintve összességében három csoportot különböztethetünk meg:

- Azok az országok, amelyek nem alanyai az elemzésnek, mert egyáltalán nem vesznek részt a versenyen (Olaszország, Luxemburg) vagy azért, mert a ritka részvétel miatt figyelmen kívül hagytuk őket (többek között Bulgária, Montenegró, Szlovákia és Csehország).
- Azok az országok, amelyeknél csak egyoldalú preferenciákat figyelhetünk meg, tehát nem lehet megállapítani kölcsönös támogatást. Ehhez a csoporthoz tartoznak Németország, Franciaország, Izrael, Málta, Svájc és Magyarország.
- Azok az országok, amelyek esetében egy vagy több kölcsönös preferenciáról beszélhetünk (az összes többi résztvevő).

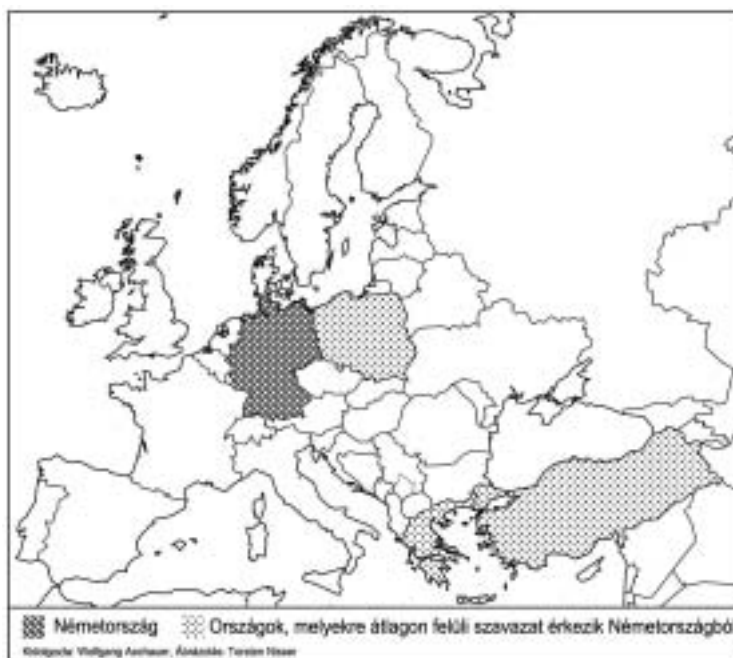
Amennyiben az utóbbi csoport szavazási gyakorlatát egyfajta akadály nélküli (regionális) közösségképződésként értelmezzük, akkor a második csoport országait kizárhatjuk ebből a típusú közéleti-politikai vagy kulturális összefüggésből. A szavazók más országokat támogatnak, ezek azonban nem támogatják az ő országukat és fordítva. Egy ilyen szavazási viselkedés magyarázatára tesz kísérletet a német példa (1. és 2. ábra).

1. ábra A német dalra átlag feletti pontszámot adó országok (1998–2008)
 Figure 1 Countries voting for German song with over-average scores (1998–2008)
 Forrás/Source: Eurovision Song Contest website; saját számítások

Az 1. ábra jól mutatja, hogy átlagon felüli magas szavazatok Németország zenei képviselőire Ausztriából, Svájcból, Hollandiából, valamint Spanyolországból és Portugáliából érkeztek. Míg az első három ország esetében olyan okok feltételezhetőek a szavazás hátterében, mint a kulturális hasonlóság, a jószomszédi viszonyon, a szomszédos országban lévő német rajongók aktív támogatása, az Ibériai-félsziget jó eredménye ugyanakkor fejtorésre ad okot.

Egyes kutatók szerint a spanyol szavazatoknak kevésbé van közük a spanyol lakosság zenei ízléséhez. Sokkal inkább azokról a németekről lehet szó, akik a hazájukhoz való kötődésüket Mallorcán (és Spanyolország más régióiban) a mindenkori német ESC-dal támogatásával fejezik ki (FEDDERSEN, J. 2004). Hasonlóképpen ezzel magyarázhatóak a Portugáliából érkező szavazatok is.

2. ábra Németországtól átlagon felüli pontszámokat kapó országok (1998–2008)

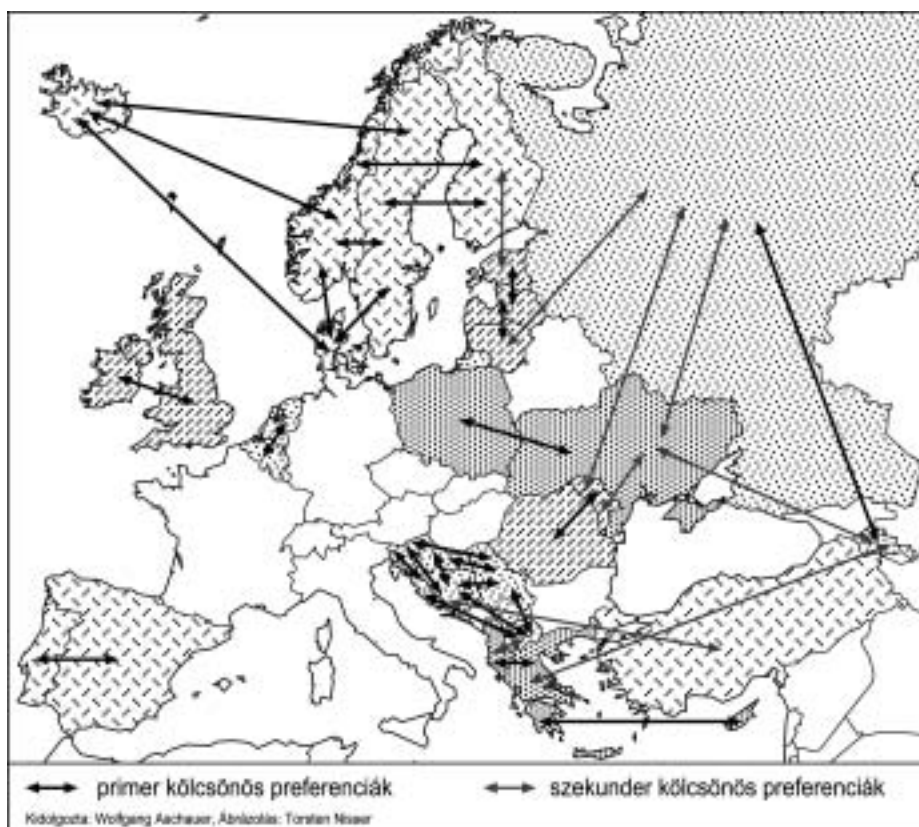
Figure 2 Countries receiving over-average scores from Germany (1998–2008)

Forrás/Source: Eurovision Song Contest website; saját számítások

Hasonlóképpen magyarázható az ellenkező eset is (2. ábra). Az, hogy Németországból átlagon felüli gyakorisággal szavaznak a török, görög és lengyel dalokra, egyértelműen korrelál az ezekből az országokból származó külföldiek és állampolgárságot megszerző bevándorlók magas számával. Az Eurovíziós Dalfesztivál a származás kifejezésében és nyilvánvalóvá tételében a különösen kedvelt lehetőségek egyikének tűnik. Hogy ez nem csupán Németországra korlátozódó jelenség, mutatja a nagy bevándorlási célországok helyzete is: Ausztriából különösképpen sok szavazat érkezik Bosznia-Hercegovinára, Horvátországra, Lengyelországra, Szerbiára és Törökországra; Franciaországból Portugáliára, Törökországra és Örményországra (utóbbi esetében valószínűleg az 1915–1917-től hanyatló Osmán Birodalom menekültjeinek az utódairól van szó); illetve Izraelből sokan szavaznak Oroszországra és Ukrajnára.

Mindenesetre nem csak arról lehet szó, hogy az állampolgárságot szerzett bevándorlók és utódaik az ESC-n tanúsított szavazási attitűdjükkel akarják származásukat kifejezni, hanem az etnikai-nemzeti kisebbségek is ily módon nyilvánítják ki egy (szomszédos) nemzethez való tartozásukat. Ha például Magyarország Romániából és Szerbiából sok szavazatot kap, akkor ez nem utolsó sorban az ottani magyar kisebbségeknek köszönhető. Az Oroszországra adott észti, lett és litván szavazatok egyértelműen az orosz kisebbség jelenlétére utalnak a Baltikumban. Ennek ellenére bizonyára tévednénk, ha ezeket a szavazatokat kizárólag politikai állásfoglalásként értelmeznénk. Éppen a Baltikumban – az állami disszimilációs politika ellenére – még mindig érvényesülhettek a Szovjetunió idejéből származó, Oroszországgal való kulturális hasonlóságok.

Az egyoldalú preferenciák mellett, amelyek a migránsok és etnikai-nemzeti kisebbségek szavazási magatartására vezethetők vissza, az ESC eredményeiben főleg a kölcsönös preferenciák tűnnek fel. Ezek markáns régióképződéshez is vezetnek (3. ábra).

3. ábra Kölcsönös preferenciájú országok (1998–2008)

Figure 3 Mutual preferential countries (1998–2008)

Forrás: Eurovision Song Contest – Weboldal, saját számítások

Nagy vonalakban a régióképződés három típusát különböztethetjük meg Európában: a) a „párrégiókat” Spanyolországgal és Portugáliával, Belgiummal és Hollandiával, Nagy-Britanniával és Írországgal továbbá Romániával és a Moldvai Köztársasággal (Moldávia),

b) az erősen integrált „egység régiókat”, mint a skandináv országok vagy ex-Jugoszlávia; és a c) bonyolultan összetett „vegyes régiókat”, mint például a korábbi „párnak” számító Görögország-Ciprus, amelyhez időközben csatlakozott Albánia. Hasonló példa a Baltikum is, ahol a közvetlen szomszédságok jutnak kifejezésre, vagy Oroszország kapcsolatai az egykori szovjet köztársaságokkal.

Az utolsó típus nem egyértelmű és egyúttal igen heterogén csoport, így az egyes országokra csak ad-hoc magyarázatok adhatók, ami az elemzés szempontjából kevésbé vezet eredményre, így ezeket az eseteket a továbbiakban nem tárgyaljuk. Az első régiótípus viszonylag könnyen értelmezhető: itt elsősorban a kulturális és a szomszédságból adódó, politikai szempontból vett közös vonásoknak van jelentőségük (mint például Spanyolország és Portugália, vagy Belgium és Hollandia). Bonyolultabb dolog kulturális vagy politikai magyarázatot adni Nagy-Britannia és Írország esetében, mivel az Írországban megfigyelhető, a szomszédos országgal szembeni ellenszenv nem kedvez a brit dalnak. A magyarázatok ebben az esetben a szomszédos országok közös nyelvéből indulnak ki és az adott országban élő migránsokra hivatkoznak. Hasonlóképpen kézenfekvő magyarázat adható a moldáviai helyzetre is: egyrészt a Romániához fűződő nyelvi-kulturális közelség, másrészt a Dnyeszter Menti Moldáv Köztársaság szeparatista törekvései Oroszország és Ukrajna felé, ami ugyanazon politikai okokból a moldáviai előadókra adott szavazatokban tükröződik vissza. A románul és oroszul beszélő moldávok népességszámbeli különbségekből eredő eltérések figyelhetők meg a Romániával szembeni elsődleges preferenciában és az Oroszországgal és Ukrajnával szembeni másodlagos preferenciában. E tekintetben a fenti eredmények azt adják vissza, amit a kulturális és politikai közelség révén az adott országok egymásról tudnak. Sajnos semmilyen bizonyíték nincs viszont arra, hogy ez a térbeli-társadalmi közelség valóban a megfigyelt szavazási magatartás tényleges okát jelenti.

Két érdekes régió: Skandinávia és a volt jugoszláv tagköztársaságok

A szavazatok és valamely kulturális, szociális és gazdaságstatisztikai adatok közötti pusztán összefüggés ugyan sok igazságot tartalmazhat, de ez sem a teoretikus megközelítés, sem a társadalomtudományi elemzés hiányát nem kompenzálhatja. Ezért a harmadik lépésben alaposabban szemügyre vesszük két egység régiót: „Skandináviát” és „Jugoszláviát”. Ezzel elhagyjuk a pusztán statisztikai-kartográfiai korreláció szintjét és a társadalomtudomány szempontjából célravezetőbb lépéseket tehetünk.

A skandináv egység régió számos nézőpontból megfelel a politikai és kulturális közelség hipotézisének. Ez a régió egzakt módon lefedi a skandináv útlevelunió tagországainak területét. Az országok közötti politikai kapcsolatok ezen túlmenően is kiválóak, a gazdasági és politikai állapot igen hasonló és Finnország kivételével nyelvi-kulturális szinten is nagyon közel állnak egymáshoz az országok. A megfigyelt kölcsönösség a svédekéknél és a norvégoknál a legnagyobb (a másik négy országgal szembeni preferenciák alapján is). Ezen országok képezik a régió centrumát, őket követi Dánia és Izland három kölcsönös preferenciával és Finnország, ahol csak a svédekkel és a norvégokkal közös szavazási magatartás figyelhető meg.

Ezek az általános párhuzamokon túl léteznek a skandináv országok között más közös vonások is, amelyeket az ESC szempontjából konkrétan lehet értelmezni. Valamennyi országban évtizedek óta vannak zenei fesztiválok, amelyeken az ESC nemzeti elődöntőt tartják. Ezek főként Svédországban nagy médiaeseménynek számítanak, aminek nagy hatása van az egész zenei piacra. A fesztiválokon előadott dalok gyakran a nemzeti TOP100 listán is helyezést érnek el. Ennyiben Skandináviában az ESC egyértelműen

sokkal szorosabban kapcsolódik a zenei piachoz, mint a többi ország esetében, így a dalfesztiválra jelölt dalt a rádióból is ismerik a szavazók (WOLTHER, I. 2006). Ugyanakkor a hírérték-elmélet alapján kimutatható, hogy az Eurovíziós Dalfesztiválon induló dal több szavazatot kap abban az esetben, ha mind az adott zenei piacot, mind az adott országot felfokozott érdeklődés övezi (SCHWEIGER, W. – BROSIUS, H-B. 2003). A skandináv egy-ség régió kialakulása tehát egyrészt magyarázható a regionális zenei piac sajátosságaival, másrészt a szomszédos országok magasabb arányú reprezentáltságával a helyi és regionális médiában. A kulturális érvek ezzel szemben inkább háttérbe kerülnek.

Az utóbbi években különös figyelmet kap egy másik régió: a hajdani Jugoszlávia. Éppen ezeket az országokat erősen bírálták a *block voting* miatt, ami végül a szabályzat 2009-ben bevezetett módosításhoz vezetett. A kölcsönös preferenciák ex-Jugoszlávia esetében két okból okozhatnak meglepetést: egyrészt ezek az országok évekig tartó polgárháborút vívtak egymással, ami a mai napig megjelenik a politikai retorikában; másrészt azokban az országokban, amelyekben Jugoszlávia részeként nyelvi alig volt különbség, az állami kultúra valamennyi szintjén erőltetett disszimuláció történt. Ebből a szempontból tehát arra számíthatunk, hogy a korábbi ellenségek egyetlen pontot sem kapnak egymástól, amit a növekvő kulturális elidegenedés is elősegít.

Hogy mégsem erről van szó, az elsősorban a zene azon speciális szerepétől függ, amit a szocializmus ideje alatt és azt követően is betöltött. Az állam elsősorban a folklór zenét támogatta, vagyis az úgynevezett népies zenében látta megőrizni és fejleszteni a mindenkor nemzeti jelleget. A rockzenét és más, nyugatról származó zenét ezzel szemben legfeljebb eltűrték. Jugoszlávia felbomlásával ráadásul eltűnt az addig létező, nem hivatalos zenei irányzatok kis piaca, ami az 1990-es évek elején megágyazott az új zenei stílus, a turbofolk térnyerésének és gyors elterjedésének. Zeneileg a folklór, a pop és az elektronikus tánczene keverékeként lehet leírni, jelentőségét pedig a jugoszláviai szétesését kísérő háborúk zenei aláfestéseként nyerte el (GORDY, E.D. 1999). Ezt a zenét politikailag valamennyi országban támogatták, mint a hadviselés kulturális elemét. Ez részben a tömegmédiára visszavezethető „eszképista” jellegében rejlik: ha a szexet és a pénzt ünneplik – emiatt beszél KRONJA (2004, 7. o.) „porno-pop zenéről” – akkor egyrészt az újjgazdagok ünneplik magukat az éppen létrejövő új államokban, másrészt a lenge öltözetű, telt idomú énekesnők által az elszegényedett lakosságnak is lehetőséget nyújtanak arra, hogy a sivár valóságból kizökkenjenek. Az eszképizmust számos nacionalista tartalmú dal egészíti ki. A két elem összekeverésével egyfajta pornó-nacionalizmusról is beszélhetünk (MONROE, A. 2000).

A századforduló óta a turbofolk nacionalista szövegei háttérbe szorultak, ennek ellenére a turbofolk maradt a nemzeti önállóság hangsúlyozásának központi kulturális eleme. A zene ilyen szerepe nem korlátozódik kizárólag Jugoszlávia utódállamaira. Hasonlóképpen a nemzeti identitás megteremtését szolgálja a Chalga (Bulgária) és a Manele (Románia) (RICE, T. 2002).

Mi a helyzet Magyarországgal?

Magyarországon a fent bemutatott fejlődéshez hasonló folyamat nem ment végbe, bár a folklór állami támogatásának tradíciója itt is él. A zenei nacionalizmus emiatt Magyarországon nem egy új zenei stílussal köthető össze, hanem a hagyományos zenei formák eleme. Ide tartozik a nemzetközi stílust követő, könnyen érthető popzene (például Oláh Ibolya „Magyarország” című dala, amelynek dallama egy kanadai zeneszerző munkája) éppúgy, mint a jobboldali radikális rockzene.

Másrésről azonban Magyarország nem tér el az egykori Jugoszlávia államaitól és más kelet- és dél-európai országoktól abban, hogy a nézők a zeneszámok versenyét, mint a nemzetek közötti konkurenciaharcot értelmezik. Valójában kimutatható, hogy az ESC Kelet-Európában a nemzeti identitás megteremtésének és megőrzésének eszközeként értelmezhető: „A médiák által megrendezett (pseudó-)médiaesemény az ESC fennállása óta létrehozott egy olyan identifikációs potenciált, ami kiemelkedő jelentőséget biztosít számos résztvevő ország nemzeti-kulturális reprezentációjához – és ezáltal közvetlenül érinti a nemzeti és kulturális identitást.” (WOLTHER, I. 2006, 230). A magyar dal kapcsán a hazai ESC-t megrendező MTVA kommunikációs igazgatója az európai magyar nagyköveteknek írott levelében az alábbi indoklással kérte a levél továbbítását a külföldön élő magyarokhoz: „Tisztelettel kérem, hogy ha van rá módjuk, támogassák szavazataikkal a magyar versenyzőt, a magyar dalt és ezzel hazánk nemzetközi sikerét.” (vö. quart.hu 2011). A magyar miniszterelnök szurkolói stílusban személyesen is ünnepelte a magyar versenyzőt facebook oldalán: „Hajrá Kati!”.

Az ESC egyedi törvényszerűségeihez tartozik ugyanakkor, hogy a nemzeti érdekeknek nincs ínyére, ha a versenyt nyíltan nemzeti eszközként használják. Az állami nyomásgyakorlásra tett kísérleteknek általában nagyon gyorsan az a következménye, hogy az így támogatott versenyző a szavazásnál hátrányba kerül. Erre a sorsa jutott a 2011-es Eurovíziós Dalfesztiválon a fehérorosz dal („I Love Belarus”), amelyet az ottani államvezetés propagandájaként értelmeztek és már a középdöntőben kiesett. Amennyiben a magyar dallal kapcsolatos politikai manipulációs kezdeményezések ismertek lettek volna a nemzetközi közönség körében, egyértelműen még kevesebb szavazatot kapott volna.

A magyar esetben a helyi popzene felemás helyzete útjában áll annak, hogy Magyarország csatlakozzon valamelyik *block voting* országcsoporthoz. A *block voting* főként a jugoszláv utódállamokban a zenei nacionalizmus paradox eredményeként értelmezhető: magát a versenyt a nemzeti identitások kialakulásának elemeként és eszközeként fogják fel, az itt elhangzó zene ennek szimbóluma. A szavazók a szomszédos országok zenéjét akként érzékelik, mint ahogy az a versenyen és saját hazájukban is megnyilvánul: zenei nacionalizmusként. Éppen emiatt tetszik ez a zene és pontosan ezért szavaznak a szomszédos országok egymásra. Ennek a zenének az átélése, a dal percepciójának kölcsönössége nyilvánvaló, pontosabban nem lehet nem meghallani. Magyarországon ezzel szemben az ESC-részvétel nemzeti szerepe bár ugyanolyan nagy jelentőségű, mint dél-keleti szomszédjainál, ilyen jellegű popzene azonban nem létezik. A popzene nemzetközi stílusokhoz való igazodása Magyarországon – a skandináv példának megfelelően – közel áll egy határokon átnyúló zenei piac megszervezéséhez, ami azonban mindeztáig nem történt meg.

Összefoglalás

Milyen gyakorlati következtetéseket lehet levonni a vizsgálat eredményeiből? A tudomány ugyan elsősorban a tények elemzésével foglalkozik (esetünkben az Eurovíziós Dalfesztiválon szereplő magyar dalokra adott szavazatokkal) és csak másodsorban az eredmények alkalmazási lehetőségeivel, néhány előzetes utalás mégis adható arra vonatkozóan, hogyan lehet a magyar előadó eredményeit az Eurovíziós Dalfesztiválon javítani.

– A magyar kormány imázsa külföldön legfeljebb másodlagos szerepet játszik. Az eddigi szavazások elemzése alapján nem mutatható ki semmilyen összefüggés egy dal helyezése és az adott ország politikai megítélése között. A szavazók ezen felül valószínűleg nagyon jól különbséget tudnak tenni egy kormány tevékenysége és egy popdal minősége között.

- A külföldön élő magyarságot célzó PR- és mobilizálási kampányok rövid távon ugyan csekély sikerre vezethetnek, hosszú távon viszont inkább ártnak.
- Zeneileg közös vonásokat mutat a „balkáni” út, a szocialista örökség folytatása (a folklór támogatása) és ennek aktuális popzenévé fejlesztése. Ehhez hasonló Magyarországon nem ment végbe, a „balkáni” úthoz való csatlakozás utólag nehezen elképzelhető, vagy egyáltalán nem lehetséges.
- A saját popzene terjesztésének második lehetőségét mutatja a „skandináv” út: egy határon átnyúló pop-kulturális piac létrehozása zenei fesztiválokra keresztül. Éppen a nemzeti populáris kultúra mítoszáról való lemondás tette ott lehetővé, hogy kialakítsanak egy nemzetközi kulturális térséget, amely az ESC szavazási mintáiban is kifejezésre jut. A pop-kulturális piac ilyen jellegű terjesztése Magyarország számára is a legjobb megoldásnak tűnik, ezáltal nagyobb ismertséget és elismertséget szerezhet pop-zeneészeinek és előadóinak.
- Természetesen az sem elhanyagolandó tényező, hogy az évente megrendezésre kerülő Eurovíziós Dalfesztiválon a dal bizonyos művészi színvonalat is képviseljen. Ennek kifejtése azonban már nem feladata a jelen tanulmánynak.

WOLFGANG ASCHAUER
 Universität Potsdam
 wolfgang.aschauer@phil.tu-chemnitz.de

IRODALOM

- CLERIDES, S. – STENGOS, T. 2006: Love thy neighbor, love thy kin. Strategy and bias in the Eurovision Song Contest. – *Guelph Economics discussion papers* 5.
- Eurovision Song Contest – Website: The official website of the Eurovision Song Contest. Adresse: <http://www.eurovision.tv>, utolsó letöltés 1.4.2009.
- FEDDERSEN, J. 2004: Preis der Osterweiterung. Warum siegte die Ukraine? Warum hat Österreich überhaupt Punkte bekommen? Wie geht es Max? Die endgültigen Experten-Antworten auf diese und weitere Fragen zum 49. Eurovision Song Contest. – *TAZ*, 2004. május 17. pp. 14.
- FENN, D. et al. 2005: How does Europe make its mind up? Connections, cliques, and compatibility between countries in the Eurovision Song Contest. (arXiv:physics, 0505071v1).
- GATHERER, D. 2006: Comparison of Eurovision Song Contest Simulation with Actual Results Reveals Shifting Patterns of Collusive Voting Alliances. – *Journal of Artificial Societies and Social Simulation* 9. 2.
- GINSBURGH, V. – NOURY, A.G. (2008): The Eurovision Song Contest. Is voting political or cultural. – *European Journal of Political Economy* 24. pp. 41–52.
- GLEJSER, H. – HEYNDELS, B. 2001: Efficiency and Inefficiency in the Ranking in Competitions: the Case of the Queen Elisabeth Music Contest. – *Journal of Cultural Economics* 25. 2. pp. 109–129.
- GORDY, E. D. 1999: The culture of power in Serbia. Nationalism and the destruction of alternatives. – *Post-Communist cultural studies series*. University Park, Pennsylvania State University Press.
- HAAN, M. – DIJKSTRA, G. – DIJKSTRA, P. 2003: Expert Judgment versus Public Opinion – Evidence from the Eurovision Song Contest. – *CCSO Working Papers* 5.
- KRONJA, I. 2004: Politics, Nationalism, Music, and Popular Culture in 1990s Serbia. – *Slovo* 16. 1. pp. 5–15.
- MONROE, A. 2000: Balkan Hardcore. Pop culture and paramilitarism. – *Central Europe Review* 2. 24.
- MOULIN, H. 1988: Axioms of cooperative decision making. – *Econometric Society monographs* 15. Cambridge.
- NICOLUSSI-LECK, U. 2004: Einflussfaktoren bei kollektiven Entscheidungsverfahren auf dem Musikmarkt am Beispiel des Eurovision Song Contest. – *Diplomamunka*. Innsbruck.
- quart.hu (13.5.2011): Magyar diplomátákat mozgósítanak Wolf Kati sikeréért. <http://quart.hu/cikk.php?id=6243>.
- RICE, T. 2002: Bulgaria or Chalgaria. The Attenuation of Bulgarian Nationalism in a Mass-Mediated Popular Music. – *Yearbook for Traditional Music*, 34. pp. 25–46.
- SCHWEIGER, W. – BROSIUS, H.-B. 2003: Eurovision Song Contest – beeinflussen Nachrichtenfaktoren die Punktvergabe durch das Publikum? – *Medien & Kommunikationswissenschaft* 51. 2. pp. 271–294.
- SEBŐK, J. (15.5.2011): Wolf Kati kudarcának igazi okairól. – *Heti Világgazdaság (HVG)*. http://hvg.hu/velemeny/20110515_sebok_wolff_eurovision.
- WOLTHER, I. 2006: „Kampf der Kulturen”: der „Eurovision Song Contest” als Mittel national-kultureller Repräsentation. Würzburg.